

Проблема співвідношення політичної влади і права в транзитивних суспільствах

Проблема співвідношення політичної влади і права є однією з ключових у філософії права й однією із найскладніших у суспільній практиці тому, що без її вирішення неможливе становлення правової держави в Україні та інших перехідних суспільствах. Для дослідження цієї проблеми скористаємося підходом одного з провідних російських філософів права С. Алексєєва. На його думку, співвідношення політичної влади і права досить парадоксально. З одного боку, «право не може існувати без влади», тому що тільки державна влада за своєю природою здатна забезпечити строгу і своєчасну реалізацію правових норм і принципів за допомогою своїх правоохоронних установ і інститутів, з іншого – «влада є антиподом права». «Влада, – як підкреслює С. Алексєєв, – особливо – влада політична, державна, яка і робить «право правом», у той же час – явище, якоюсь мірою з ним несумісне, що виступає стосовно права у вигляді протиборчого, а часом і далекого, гостро ворожого фактора». Джерела цієї ворожості політичної влади праву криються у глибокій суперечливості влади, у тому, що, будучи необхідним і конструктивним елементом організації життя людей, управління суспільством, влада в той же час володіє такими іманентними якостями, які у процесі ствердження і зміцнення влади можуть перетворювати її в самодостатню, авторитарну силу. Ця владна сила здатна зменшувати роль права, перетворювати його в «служницю» влади, наділяти його якостями так званого телефонного права, тим самим фактично створюючи «неправову» реальність.

Особливу актуальність здобуває проблема співвідношення політичної влади і права в транзитивних суспільствах. Це пов'язане з тим, що в перехідних суспільствах внаслідок раптових (різких) змін на макросоціальному рівні при досить малих змінах на мікрорівні, відбувається порушення її рівноважного стану, що викликає потребу в перетворенні головних сфер суспільства для досягнення нової просторово-часової упорядкованості. До найважливіших конституціональних перетворень, що забезпечують відновлення рівноваги соціальної системи та між її підсистемами, можна віднести зміни у сферах політики, права, економіки, духовного життя, які в самоорганізованих соціальних системах, відбуваються таким чином, щоб забезпечити найбільш ефективне функціонування різних ланок цих підсистем і соціальної системи в цілому.

З метою припинення невиправдано великої концентрації політичної влади і перетворення її на самодостатню силу, суспільство повинно створювати певні політико-правові інститути: поділу влади, роз'єднання державної і муніципальної влади, інститут проведення відкритих, демократичних виборів тощо. Однак шлях до гармонійного співвідношення влади і права не короткий і не простий.

Необхідно визнати, що на шляху гармонізації політичної влади і права в перехідному суспільстві лежить безліч проблем, негативних факторів. У числі таких негативних факторів – реалізація реформ в умовах перманентної кризи; зростання частки тіньової економіки в сукупності економічної діяльності; криміналізація посттоталітарного суспільства; усесилля влади і безправ'я населення; стійкий і широко розповсюджений правовий нігілізм; відсутність скільки-небудь значимого досвіду волі, права і самоврядування, демократії, конституціоналізму, політичної і правової культури; підлегле положення суспільства в його відносинах з нічим не обмеженою і безконтрольною владою і т.д. До проблем, негативних факторів, які протидіють гармонізації політичної влади і права, можна додати й ряд інших: відсутність діючого механізму реалізації нових

правових норм, необхідної кількості підготовлених правознавців для здійснення правової реформи, перевага в ряді випадків у ході її здійснення вузьковідомчих, кланових чи навіть кримінальних інтересів та ін.

Успішна гармонізація політичної влади і права неможлива без розв'язання цих проблем, усунення негативних факторів, а також без створення реальних умов для становлення правової держави в Україні. До таких умов відносяться: вирішення проблем підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади, у тому числі й органів місцевого самоврядування; проведення справжньої адміністративної реформи; здійснення подальшої реформи органів судової влади; досягнення високого рівня політичної і правової свідомості людей; гуманізація людських відносин; створення і розвиток альтернативних стосовно держави суспільних структур (культурних, наукових, релігійних і т.д.) з метою розширення сфери прямої демократії; уведення «діалогових процедур» для вироблення погоджених рішень; обмеження втручання держави у сферу економіки; проведення правової реформи з метою створення єдиного, внутрішньо несуперечливого законодавства і ряд інших.

Важливою умовою для гармонізації політичної влади і права є, у свою чергу, формування громадянського суспільства, основними якісними характеристиками якого є: відкритість, плюралістичність, пластичність, високий ступінь організованості, визначений рівень надмірності, можливість вертикальної і горизонтальної мобільності, наявність оптимальної композиції зворотних зв'язків і ряд інших. Саме досягнення визначеного значення цих якісних характеристик і свідчить про завершення трансформації, тобто перехід від тоталітаризму до демократії.